

Nógrády Mihály (Ottawa):

A sumér-magyar nyelvi kapcsolatról IV **(A három Gudea szöveg kielemezésének** **végeredménye)**

E dolgozatunkban összegezni fogjuk eddigi kutatásunk eredményét. Célunk a sumér nyelv összehasonlítása volt a mai magyar nyelvvel. Erre legalkalmasabbnak találtuk Anton P. Deimel kéziratában a 82. oldalon kezdődő *Übung 20. Deutung des Traumes Gudeas (Gud. Cyl. A 5,11-6,13)* fejezetet. Választásunk oka a szöveg idejének és helyének azonossága volt. Egy helyen készültek, ugyanabban az időben, a sumérok *Lagaš* nevű városában. Abban az

időben Lagaš önálló városállam volt de uralma kiterjedt számos környező más városra is. A sumér városok kereskedelmi kapcsolatot tartottak nagy távolságra levő népekkel, úgymint a Földközi-tenger partvidéke, Kis-Ázsia és Irán. Körülbelül a keresztény időszámítás előtti harmadik évezredben a sumérok fokozatosan vesztették fennhatóságukat a környező vidékekről beáramló szemita népekkel szemben, akik végül átvették a hatalmat. Az itt közölt kép Gudea uralkodó gránithoz hasonló diorite szobrát ábrázolja a Harris Brisbane Dick Fund 1959-ben tartott kiállításából a New Yorki Metropolitan Museum of Art épületében. Szerintük a szobor a keresztény időszámítás előtt kb. 2150-ben készült.

Ennyit a szoborról és Gudea kormányzóról aki írásba foglalta és megőrizte vizsgálatunk tárgyát.

Kutatásunk célja olyan szavak jelenlétének kimutatása volt a sumér szövegben, amelyek azonosak velük, vagy közel állnak jelenlegi magyar szavakhoz, úgy hangértékben mint jelentésben. E szavak egymás mellé állítása kimutatja a nyelvi rokonságot, amit nehéz lenne cáfolni. Ez a módszer elégséges bizonyíték, nincs olyan szakavatott nyelvész, aki kétségbe tudná vonni érvényességét. Azonban ez a hasonlítási sorozat csak bevezetője egy későbbi

alapos vizsgálatnak, ami remélhetőleg meg fog történni. Előző, ide vonatkozó, dolgozatom megtalálható a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által kiadott *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.* címen megjelentetett kiadvány, az *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évf. 5. szám* világhálózati honlapján a következő tanulmány: „Nógrády Mihály (Ottawa): Isten szavunk eredete” fejezeteként *A sumér-magyar nyelvi kapcsolatról* fejezetcím alatt ([http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf pp.p86-992.](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/pp.p86-992.)) Valamint az első szövegrész így jelent meg:

Azonban, mielőtt elkezdjük eddigi munkánk összegezését, illőnek tartjuk a mezopotámiai agyagtáblák történetének ismertetését. Az események egyik kiemelkedő részét David Damrosch *The Buried Book* c. könyvéből tallózzuk (9-15 oldal), aki E. A. Wallis Budge *The Rise and Progress of Assyriology* c. könyvére is hivatkozik (152-153 oldal).

„Több mint kétezer év után a *Gilgames Hősköltemény* ismét felbukkant egy forgalmas novemberi napon 1872-ben. A tizenkét töredékből álló agyagtábla részei a többszázezer más töredék között rejtőztek, melyeket Henry Layard és Hormuzd Rassam küldött Ninivéből Londonba negyed évszázaddal azelőtt. A hősköltemény darabjai évekig feküdtek dobozokban és

fiókokban a British Museum más gyűjteményeivel együtt. A szakemberek lassan végezték az agyagtáblák összeillesztését, ékjegyének átírását és megfejtését amikor egy kiegészítő kurátor, George Smith kezébe került egy megdöbbentő részlet.

George Smith szerint az ékírást nagy viharról, hajó megakadásról egy hegytetőn és egy madár kirepítéséről szolt szárazföld keresése végett. De ez csak egy része volt a szövegnek, a többi el volt takarva mészhhez hasonló, kemény lerakódással.

A British Museum alkalmazott egy volt dohányárust mint szakavatott részidős restaurátort, aki csak akkor dolgozott, amikor a múzeum nyitva tartott. Máskor Robert Ready máshol dolgozott mellékjövedelemért. Ő volt az egyetlen, aki megfelelő módon tudta összeállítani és restaurálni a töredékeket. De amikor Smith rátalált a bibliai önvíz töténetre, Ready távol volt üzleti úton. Amikor végre visszatért és olvashatóvá tette az eltakart részt, Smith felkiáltott – én vagyok az első ember, aki ezt olvassa, több mint kétezer év elteltével.

Ezután felugrott, izgatottan szaladozott a teremben és elkezdte ledobálni magáról a ruhát. Azonban ez a kijelentés túlzásnak tűnik Damrosch szerint, valószínű nem lehetett más, mint nyakkendőjének levetése és inggallérjának kigombolása.

George Smith 1840-ben született, London magas munkanélküliségéről nevezetes Chelsea kerületében. Nem volt iskolázott egyén, nyolc év általános iskola elvégzése után, tizenégy éves korában abbahagyta a tanulást. Nem azért, mert nem akart tanulni, hanem alacsony társadalmi helyzete miatt magasabb iskolázottság elérhetetlen volt számára. Apja beadta a Bradbury and Evans nyomdába inasnak, ahol megtanult bankjegyeket vésni. Ott hozzászokott a türelmes munkához, amely éles megfigyelő képességet és kezűgyességet fejlesztett ki benne. Szabad idejében Smith sűrűn látogatta a British Museumot, érdeklődésének központja a Biblia eredetének helye, a Közép-kelet volt. Önképzés útján tudása felemelkedett arra a szintre, ami megfelelt a múzeum követelményeinek és felvették kiegészítőnek.

Wallis Budge szerint a nyomda tulajdonosai nagy hibának tartották, hogy a húsz éves Smith elment a British Museumnak dolgozni. Azonban Smith teljes erővel belevetette magát az asszirológiába, a régi Mezopotámia tanulmányozásába. Abban az időben az ásatások Irakban Ninive és más közeli Asszír városok feltárására szorítkoztak. Az asszirológia akkor új nyelvészeti szak volt, az ékjegyek felismerése nemrégben fejeződött be. Kevés nyelvész foglalkozott vele, kevés pénz állt rendelkezésre, de eredményeik messze túlhaladták a rendelkezésre álló anyagiakat.” (Jelen írás szerzőjének fordítása.)

Ezzel abbahagyjuk David Damrosch könyvének ismertetését, annyit azonban hozzáteszünk, hogy George Smith, önképzésen keresztül belekerült abba az elit csoportba, amely megalapozta az asszirológiát, amiből később kifejlődött a sumérológia.

Sumérológiával még ma is asszirológusok foglalkoznak, kimondott sumérológusnak esetleg Samuel Noah Kramert lehet elismerni, noha ő is asszirológus. Ő is megemlíti, hogy a sumér nyelv a magyarhoz, finnhez és a török nyelvekhez hasonlít. Becsületére váljon Anton Deimelnek, René Labatnak, Florence Malbran-Labatnak és más asszirológusoknak, hogy folytatták a ragozó sumér nyelv tanulmányozását és tudásukat továbbadták kézirat gyanánt, de felhívták figyelmünket, hogy szavaik következtetések eredményei. Azonban mindennek ellenére sok általuk kikövetkeztetett sumér hangérték és jelentés megegyezik mai magyar szavakkal. Tehát ők jó nyomon jártak, de mégjobb eredményt tudtak volna elérni, ha a Magyar tudományos körök nem zárkóztak volna el a közreműködéstől.

Az írás műveletét vizsgálva észrevesszük, hogy a magyar *veti* a betűt. Ez a TESZ szerint bizonytalan eredetű szó, de mi nem lepődünk meg jelenlétén a sumér nyelvben. Labat a 138. szám alatt taglalja a DUB kikövetkeztetett jelentéseit ‘dobás, vetés, hajítás’ jelentésekkel. DUB-SAR (dob-szer) ‘írástudót’ jelent. Deimel szerint a *sar* (magas hangrendű változata: *szar*) jelentése ‘írói tevékenységet folytat’, vagyis ‘szerző’. Mi magyarok a tanulmányok, könyvek íróit még ma is ‘szerzőknek’ hívjuk. A ‘vetés’ szavunk a növényi magok földbe (rögbe) szórást is jelenti – elvetjük például a búzát. A búzavetés tulajdonképpen a magok kézzel való

szétszórása, dobálása volt a vetőgép megjelenése előtt. Tehát nem meglepő, hogy a sumér is vetette a betűt az agyagtáblába.

Itt közöljük a három kielemezett kocka (19, 11, 20) sumér ékjegyeit. Alatta Deimel latin betűkre való átírását, ahol a magyarral egyező vagy közel álló szavakat félkövér betűkkel jelezzük. A harmadik sor a magyar fordítást adja. Az utolsó dültbetűs sor mai magyar szövegében a tőszavakat félkövér betűk jelzik. A kérdéses RA hangértékét és jelentését (Deimel-189) a 20. kocka kielemezésénél oldottuk meg véglegesen.

19. kocka

PIRIG	KI	ŠAR ₂	RA	MA	RA	TA	ZALAG ₂	GIN	A
pír	ki	sár	tölt	föld	rak	táv	ragyog	gyün	víz

Pirkadás a helyet teljesen megtölti, földre rakódik távoli ragyogás, jön az eső.

11. kocka

PA	TE	SI	RA	AMA	NI	DINGIR	NINA	MU
uralkodó	tesz	szig	rak	eme	-t képviselő	ninive		fiú

az uralkodó fogta szigonyát, elrakta emesét aki képviselte Ninivét, de fiát

NA	NI	IB	GI ₄	GI ₄
nem	-t	düh	felesel	felesel

nem mert dühösen feleseltek.

20. kocka

DINGIR	ZU	DINGIR	NIN	GIŠ	ZID	DA	BABBAR	DIM ₂
uralkodó	elismer	fő	szakácsnő	jog	folytonos	kikötés	kora reggel	munka

uralkodó elismeri a főszakácsnő jogát folytonos kikötésre a kora reggeli munkákra,

NA	ŠA	RA	MA	RA	DA	RA	TA	BABBAR	DU
nem	fésű	-re	föld	-re	kikötés	-re	távol	kora reggeli	utakon

de nem fésülésre, földre, kikötésre távol a kora reggeli utakon

A három szöveg szóhasonlításának eredménye ABC sorrendben – a sumér szavakat félkövér nagybetűvel, magyar kiejtést zárójelben, a jelentést pedig dült betűkkel adjuk: AMA (ama)=*anya*; DA (da)=*da*; EME (eme)=*emes*; GIM (gím)=*gím, nőstény*; GÍN (gín)=*gyün, megy*; KI (ki)=*hely*; MI (mi)=*méh*; NA (na)=*ne, nem*; NIN (nin)=*nén*; PIRIG (pirig)=*pirkad*; RA (ra)=*rak, halmoz, -ra, -re*; ŠA (sa)=*sű, fésű*; SAL (szal)=*szül*; SI (szi)=*szigony*; ŠAR (sár)=*sár*; TA (ta)=*táv, -tól, -től*; TE (te)=*tesz*.

Ezek a kikövetkeztetett sumér tőszavak olyan közel állnak ma is használt magyar tőszavakhoz és ragokhoz, úgy hangértékben mint jelentésben, hogy ezt lehetetlen véletlennek elkönyvelni.

Összesen 42 ékjegyét vizsgáltunk meg, ebből 14 ismétlés, marad 28 ékjegy. A magyarral tökéletesen egyező szavak száma 6, **sárgával** jelölve. Statisztikailag ez 21,43%-os egyezést jelent. Ha azokat a szavakat hozzáadjuk az előző 6-hoz amelyek egy beszédhanggal térnek el, akkor az egyezés 17-re emelkedik, ami 60,71%. Ez óriási egyezés olyan nyelvek között amelyek rokontalannak vannak nyilvánítva a tudományos körök által. Azonban, mivel etimológiai egyeztetésünket nyilvánosan végeztük, a végső döntést a tisztelt olvasóra bizzuk.

Az alábbi táblázatokban részletesen bemutatjuk kutatásunk végeredményeit.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-196	da	Seite	oldal
	Labat-335	DA	abords	kikötés
	Okfejtett eredmény	-da	Lokativ- Suffix	helyhatározó rag

Taglalat: Deimel ezt írja a *-da* ragról kéziratának 84. oldalán: *Der Ablativ (und Lokativ) kann im Lateinischen locale, temporale, instrumentale, kausale und modale Bedeutung haben. Alle diese Beziehungen warden beim šumer. ...1) Die Postposition „da” bedeutet gemäß des ursprünglichen Zeichensinnes (da = idu, Rechte, Seite). a) „neben, bei, an, mit, von”...*

Magyarul: A határozó (és helyhatározó) eset latinul jelenthet hely-, idő-, eszköz-, ok- és módhatározót. Mindezek az esetek jelen lesznek (vannak?) a sumérban. ...1) Az utótag „2da” értelem és eredeti gondolkodás szerint (da = idu, jobb oldali, oldal). **a) „mellett, -nál, -nél, -val, -vel, együtt), -tól, -től”...**

A *-da* raggal képzett magyar szavaink vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy e rag mellék- és főnevet képzett (préda, céda, sanda dárda, csoda), és igéből a cselekvés helyét (fogda, nyomda, zárda, iroda, áruda) határozta meg. Helynevek képzésében is aktív volt (Abda, Csaroda, Hencida, Nyírmada, Szada, Torda, Várda). Mindez arra enged következtetni, hogy használata egykor széleskörű lehetett a köznyelvben is. A beszélt nyelvben való jelenléte azonban lecsökkent, majd teljesen eltűnt, ma már nem használjuk új szavak képzésére.

A *-da* képző jelen van más ragozó nyelvekben is, a törökben járulékszó helyhatározói szerpellel (Akdikmen 1986: 90). Továbbá, helynevet képez az Észti nyelvben (Saks 1966: 165), amint látjuk, jelen van a sumérban is. Deimel megjegyzi kéziratának 84. oldalán, hogy a *-da* rag helyhatározói fogalmat is fejez ki [der Ablativ (und Lokativ)]. Nem tudjuk miért van a *lokativ* ‘helyhatározó eset’ zárójelben. A helyhatározó feladata viszont meghatározni a tartózkodás vagy a cselekedet helyét, David Crystal szerint (Crystal 1992: 233). Ebbe beleillenek a *nyomda, fogda, zárda* példák.

Végső megállapításunk ezzel a raggal/képzővel kapcsolatban az, hogy nemzetközi használata további alapos kutatást igényel.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-161	(eme ₄)	Mutter	anya
	Labat-237	AMA	mère	anya
	Okfejtett eredmény	eme	Mutter	anya, emese

Taglalat: Mind a két asszirológus ‘anya’ jelentést ad az AMA szónak. Kétségtelen, hogy AMA hangértéke közel áll a magyar ‘anya’-hoz, ezért nem lehet visszautasítani. Viszont közel áll a török *ana*-hoz is, ami szintén ‘anyát’ jelent. De Deimel *eme₄* hangértéke megegyezik Anonymus *emesujának* előtagjával, amihez a fordító ‘leány’ értelmet kapcsolt (Anonymus 1977: 81).

Érdekes, hogy ez a név/szó a sumér nyelvben is létezett de nem ‘leány’, hanem ‘anya’ jelentéssel. Az *eme* szó még mindig használatos a magyar nyelvben ‘koca, nőtény disznó’ jelentéssel (B. Lőrinczy 1988: 185, 2. kötet). *Emik* ‘szopik’ is az ‘anya’ irányába mutat. Mi egyet-értünk az *emse* jelenkori ‘anya, nőtény, asszony’ jelentésekkel, de a TESZ megjegyzi, hogy „ezeknek a rokon nyelvi megfelelőkhöz való viszonya még tisztázásra szorul. – A m. *eme* szóvégi *e*-je vagy kicsinyítő, vagy 3. személyű birtokos személyrag” (Benkő 1967: 764, I. kötet). Szerintünk egyik sem, hanem a sumér/magyar –*a* melléknévképző magas hangrendű változata.

Mivel a sumér szövegben *eme* szerepel, mi e dolgozatunkban a magyar *emese* hangértéket használjuk fordításunkban ‘asszony, anya’ értelemmel.

Még a két elemből álló képjegy alapkérdéseit kellene tisztázni. Ugyanis Malbran-Labat a 233. szám alatti csillag nélküli ékjegynek ‘ház, lak’ jelentést ad. Ez megegyezik a ház alakú képjeggyel. Számunkra érthetetlen a *dingir* ‘isten’ jelentésű képjegy jelenléte a ház alakú ábrában és az összevont képjegy ‘anya’ jelentése. Ismervén a magyar nyelvet, ösztönszerűen a ‘háziasszony’ jelentés jut eszünkbe, aki a családi otthon ura. Ezért mi kétségbe vonjuk a *dingir* ‘isten’ jelentését, amint előző dolgozatunkban tárgyaltuk.

A sumér *ama*-val egyező és közeli hangértékek ‘anya’ jelentéssel szintén megvannak a finnugor és török nyelvekben; finn ‘emä’; észt ‘ema’; TESZ ‘*ana’; török ‘ana’; tatár ‘ana’.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-314	nin	Schwester	nőttestvér
	Labat-556	NIN	sœur	nővér
	Okfejtett eredmény	NIN-ZID	Köchin	szakácsnő
	Deimel-312	sal	Frau	nő. asszony
			vulva	anyaméh
	Okfejtett eredmény	szülénén	gebären Schwester Frau	szülő asszony
	Labat-554	GEME, MÍ	femme	nő, asszony
			SAL-LA	sexe
			vulve	anyaméh
Malbran-Labat-554	MUNUS, MÍ	femme	nő, asszony	

	Okfejtett eredmény	MÉH	utérus	anyaméh
	Labat-558	GEMÉ	servante	szolgálólány
			esclave	rabszolga
	Malbran-Labat-558	GEME, GÌM	servant esclave	szolgálólány rabszolga
	Okfejtett eredmény	GÌM	femme femelle	nő gím, nőstény
	Labat-364	KUR, GÉN	montagne	hegy
			pays	ország

Taglalat: Itt nagy keveredés áll fenn az ékjegyek, hangértékek és jelentések között amit csak a magyar nyelv segítségével lehet rendberakni.

A két elemből álló ékjegyből csak a háromszög alakú jelenthet ‘nő’-t, mert képjegye a női *mons veneris*-t ábrázolja (Deimel-314). De Labat ezt a jegyet az 554. szám alatt tárgyalja GEME és MÍ hangértékkel, *femme* ‘nő, asszony’ jelentéssel. Továbbá, tárgyalja az 558. szám alatt is összetett jegyekkel, ahol egyik jegy háromszög alakú, GEMÉ hangértékkel, *servante* ‘szolgálólány’ és *esclave* ‘rab, rabszolga’ jelentéssel. Malbran-Labat még hozzáadja a GÌM hangértéket, de a jelentéseken nem változtat.

Minket magyarokat a MÍ és GÌM hangértékek érdekelnek, mert a mi nyelvünkben létezik *méh* ‘anyaméh’ értelemmel és *gím* a *gímszarvas* szóban ‘nőstény szarvas’ jelentéssel. (Bárczi és Ország 1962: 1024, 6. kötet.) Más kifejezésekre ezt a szót nem használták, de régen határozottan ‘nő’-t, ‘nőstény’-t kellett hogy jelentsen.

Tehát, itt tökéletes egyezés van a sumér GÌM és a magyar *gím* között, úgy hangértékben, mint jelentésben. Nehezen érthető, miért kapta ez az ékjegy a ‘szolgálólány, rabszolga’ jelentést, amikor szó szerint ‘hegyvidéki nő’-t jelent.

Az is zavaróan hat, hogy Deimel és Labat ennek az összetett jegynek adják a NIN hangértéket ‘nővér’ jelentéssel. A NIN ‘nő, nővér, nén, néni’ hangértékeknek és jelentéseknek szintén a háromszög alakú jegyhez kellene tartozni.

Labat szintén az 554-es szám alatt közli a SAL-LA hangértéket *sexe* ‘nem’ és *vulve (utérus)* ‘hüvely’ (anyaméh) jelentésekkel. Mi ezt a magyar ‘szülő’ jelentéssel egyeztetjük, mert a ‘nő, asszony’ az, aki ‘szül’. Tehát, minden, ami a női nemmel kapcsolatos, a háromszög alakú jegyhez tartozna.

Tovább folytatva az ‘anya’ jelentésű sumér ékjegyeket, eljutunk az *eme* szóhoz amely jelentése ‘anya’ úgy Deimel, mint Labat szerint, amint fent a második táblázatban láthatjuk.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-281	ki	Erde	föld
	Labat-461	KI	terre, lieu	föld, hely
	Okfejtett eredmény	ki	lieu	hely

Taglalat: A magyar nyelv inkább a ‘hely’ jelentést igazolja, mert két azonos jelentésű szavunk a *helyes* és *kies* a ‘hely’ és ‘ki’ tőből lett képezve az –es melléknévképző hozzáadásával. Mindkét magyar szó, úgy a ‘helyes’ mint a ‘kies’ jelentése ugyanaz: tetszetős, kellemes, bájos, vonzó. Tehát ezek szerint a sumér KI ‘hely’ jelentéssel a magyar szókészlet része volt már 5000 évvel ezelőtt is.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-228	piriggu	Licht	fény
	Labat-130	PIRIG	lumière	fény
	Okfejtett eredmény	pir	Morgendämm-erung	pirkad, kora reggel

Taglalat: A sumér PIRIG és *piriggu* fogalmak *pir* töve megegyezik a magyar ‘pír’-el, a ‘pirkad, pirkadás’ tövével, ami a ‘hajnal’-t, a felkelő nap fényét írja le. Ez a kifejezés egyértelmű a ‘kora reggel’ jelentéssel. Megjegyzendő, hogy a felkelő nap fénye nem mindig piros, ezért a ‘piros’ szavunkhoz való tartozása kérdéses. Valószínűen azonos hangzású de különböző jelentésű szó (homofón).

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-237	šar ₂	Welt	világ
	Malbran-Labat-396	ŠÁR	totalité	egész, teljes
	Okfejtett eredmény	sár	totalié	egészen, teljesen

Taglalat: A *sár* értelem rejlik a magyar *sárarany* szóban ‘tisza arany, színarany’ jelentéssel [Bárzsi és Országh et al. 196: 1126, V. kötet]. Így ez a sumér szó is megegyezik mai *sár* szavunkkal mert ami ‘színarany’ az ‘egészen, teljesen’ arany.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-45	nu _g	nicht	ne, nem, sem
		na	negation	tagadás
	Okfejtett eredmény	ne, nem, sem	nicht	ne, nem, sem, tagadás

Taglalat: Ez az ékjegy, hangérték és jelentés nem kíván magyarázatot.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-189	ra	schlagen	üt, ver
	Labat-328	RA	frapper	üt, ver
	Malbran-Labat-328	RA	suffixe nominal sumérien	sumér névszóképző rag
	Okfejtett eredmény	rak, -ra, -re	legen empiler schlagen	rak, -ra, -re elrak

Taglalat: Első dolgozatunkban, a 19 számú kockában, jelen volt a RA ékjegy, de az ottani szövegbe az *eláraszt*, *előnt* jelentések illettek bele (Nógrády 2016: 986). A 11-es kockában viszont nem tudtunk más következtetésre jutni mint *megverte*. A 20. kockákban háromszor van jelen ugyanez a vitás ékjegy ‘rak’ értelemmel. Így a 19-es kocka szövegének magyar fordításába beleillik az *elrak* ‘ver’ értelem: *ma-da ra ta zalag₂* ‘föld(et) **ver**(i) távol(i) ragyog(ás)’. A magyar nyelvben létezik a ‘verőfény’ (ragyogó napfény) kifejezés [Bárczi és Ország 1959: 347, VII. kötet]. De a ‘föld(re) rak(ódik) távol(i) ragyog(ás)’ sem hangzana rosszul.

Ezt a sumér képjegyet nagyon nehéz lenne kapcsolatba hozni mással mint rakodással. A képjegy, főleg Deimelé, a ‘rakodás, halmozás’ műveletét jelzi a felfelé és a négyszögű tárgy fölé emelkedő vonallal. Ebbe beleillik a magyar névszói (nominal) határozó rag ‘-ra, -re’ is amit Malbran-Labat vett észre, de sajnos nem adja meg magát a ragot. Deimel is észrevette, hogy a ‘-ra’ rag is lehet, de rosszul határozza meg: ‘-ért’.

Azonban a sumér RA-val majdnem azonos a magyar ‘rak’ ‘ütéseket mér vmely testrésze’ jelentéssel – a Magyar Nyelv Értelemező Szótára szerint (Bárczi és Ország 1959: 910, V. kötet). Ezért indokoltnak tartottuk Deimel és Labat RA hangértékét megtoldani a K hanggal: RAK. Jelentéseit is a magyar nyelvből merítjük: rak; elrak - mint megver; rakás; rakodik; rakomány; halom; halmoz; helyez; kupac; tesz (Bárczi és Ország 1961: 908, V. kötet).

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Labat-139	ta	hors de	kívül, -tól. -tól
	Okfejtett eredmény	táv, -tól, -tól	paracours, distance éloigné de	táv, távol -tól, -tól

Taglalat: Mi a ‘kívül’-t jelentésbővüléssel ‘táv, távol’-nak értelmezzük és a sumér *ta* hangértéket megtoldjuk ‘v’-vel: *táv*. Ide tartozik még a –tól, -tól rag is.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-225	te	nehmen	(el)vesz, (meg)fog
	Okfejtett eredmény	tesz	machen	tesz, csinál

Taglalat: Az ékjegy nem fejezi ki jól a képjegyet, nem illenek össze. A képjegy két különböző helyet vagy állapotot jelöl x-el amit vonal (kötőjel) köt össze x – x ezt szerintünk az ‘ad, tesz,

vesz, csinál, cselekszik’ jelentések fejeznek ki legjobban. Ide tartozhat Deimel ‘(el)vesz, (meg)fog’ jelentése is ami tulajdonképpen a cselekvésnek egy fajtája. Mi ezt az értelmet használjuk fel tolmácsolásunkban mert a sumér *te* hangértéke majdnem azonos a magyar *tesz* igével és a TESZ is ezt a magyarázatot támogatja (Benkő 1967: 891, 3. Kötet).

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-91	si	Horn	szarv
	Labat-112	Sl	corne	szarv
	Okfejtett eredmény	szig	Harpune harpon	szigony

Taglalat: Deimel és más assziriológusok is félreismerték a képjegyet amely egy bot végére illesztett horgot ábrázol, amihez ‘szarv’ értelmezés áll legközelebb, mert tárgyról van szó. Az is kétséges, hogy az ékjegy a szigony képjegyből fejlődött ki. Szerintünk e tárgy neve ‘szigony’ volt ami még ma is használatos Magyarországon.

Kutatásunk eredményeképpen a *szí* hangértéket megtoldhatjuk *g*-vel ami megfelel a *szigony* szó tövének. Azonban ez nem oldja meg problémánkat e tárgy kidolgozását illetően. Ugyanis, amint előzőleg említettük, a *sig*₃ és *SIG* hangértékeket úgy Deimel (#169) mint Labat (#295) a PA ékjegyhez kapcsolja ‘üt, ver’ jelentéssel. Ezt támogatja Malbran-Labat is ‘szúr, üt, ver’ jelentésekkel. Ez nagy kisiklás a PA jeleiből ami ‘fej, fő, felügyelő, bot, jogar, kormányzó’. A ‘szúr, üt, ver’ jelentéseknek a **szigony** képjegyhez kellene tartozni.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-210	g ^{is} ša	Knauf	gomb
	Malbran-Labat-353	ŠA	mine	bánya
 Képjegy. Sumér fésű, a világhálózatról letöltve.				
	Okfejtett eredmény	sű	Kamm peigne	fésű

Taglalat: Kétségtelen, hogy a sumér írnok a fésű mását rajzolta képjegynek, majd alkotott belőle ékjegyet és mindkettő jelentése ‘fésű’. Más nem lehet, mert az eredeti fésű alakját utánozzák a jegyek. Ezért, a ‘gomb és bánya’ jelentéseket figyelmen kívül hagyjuk. Fejtegetésünket a magyar *fésű*vel kezdjük, mert két tagból álló összetett szó: *fé* és *sű*.

A TESZ szerint a *fesu*, *föső*, *fűsű*, **fejsű** hangalakok jelen voltak a régen beszélt nyelvben.

“Valószínűleg származékszó: a *fejt*: *feslik* ige alapszavának folyamatos melléknévi igeneve. Tulajdonképpen jelentése ugyanaz, mint a *bontófésű* előtagjáé. A hangtanilag problematikus *í-ző* és *ű-ző* változatokat a *fej* ~ *fő* analógiás hatása magyarázhatja (vö. a **fejsű** alakot is). – Összetételként való magyarázata valószínűtlen” (Benkő 1967: 897, 1. kötet).

Sajnos, mi nem tudunk egyetérteni az utolsó mondattal – mert összetett szóval van dolgunk: **fej-sű**. Ez a változat (fejsű) még ma is használatban van Abaúj-Torna vármegyében (B. Lőrinczy: 432, 2. kötet). Két különálló szó van összevonva, az előtag megmondja, hogy a tárgy

a fejjel kapcsolatos. Az utótag *sū* pedig maga a tárgy ami a munkát elvégzi, vagyis a hajszalakat különválasztja egymástól.

A *sū* utótag összeegyeztethető úgy Deimel mint Labat ^{giš}ša és ŠA hangértékével. Az *š* kiejtése megegyezik a magyar *s*-el, tehát a sumér *ša* volt tulajdonképpen az eszköz neve amivel a haját fésülték. Ez maradt meg a magyar nyelvben *sū* alakban. Az alacsony hangrendű *a* a *ša* –ban akkor válhatott magas hangrendű *ő*- és *ű*-vé amikor a *fej* előtag hozzá let csatolva. De az is lehet, hogy a *sū* hangérték már megvolt a sumérban de Deimel és Labat rosszul jelölték meg az ékjegy hangértékét és hibáztak jelentésének meghatározásában is. Ezért mi *sū* kiejtést és ‘fésű’ jelkentangt alkalmazunk.

A ^{giš} jelző a fából való tárgyak neve előtt álló melléknév (Labat 1948: 296. ékjegy). Tehát itt fából készült fésűvel van dolgunk.

Ékjegy	Forrás	Hangérték	Jelentés	Magyarul
	Deimel-143	gin	gehen	megy, jár
	Labat-206	GIN	aller	jön, megy
	Okfejtett ered- mény	gyün-mén	gehen aller	jön, megy, utazik

Taglalat: A 20. kockában Deimel *e₃* hangértéket ad, azonban ehhez az ékjegyhez a *gin*, *du* hangérték tartozik ‘jön, megy, jár’ jeletésekkel. Az emberi lábat ábrázoló képjegy jelentése nem lehet más mint ‘jön, megy, gyalogol, lép, halad, jár, áll, de itt a ‘jövés-menés’, vagyis ‘utazás’ illik bele a szövegbe.

IRODALOM

Akdikmen, Resuhi. 1986. *Standard Turkish Dictionary*. New York: New York University Press.

Anonymus. c. 1200. *Gesta Hungarorum*. Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Pais Dezső fordításában Budapesten, 1977-ben.

Bárczi Géza és Ország László főszerk. 1962. *A magyar nyelv értelmező szótára*. Budapest: Akadémiai kiadó.

Benkő, Loránd főszerk. 1967. *A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára*. Budapest: Akadémiai kiadó.

B. Lőrinczy Éva főszerk. 1988. *Új Magyar tájszótár*. Budapest: Akadémiai kiadó.

Budge, Sir Wallis E. A. KT. 1925. *The Rise and Progress of Assyriology*. Bungay, Suffolk: Richard Clay & Sons, Limited.

Crystal, David. 1992. *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages*. Oxford: Blackwell Publishers.

Damrosch, David. 2007. *The Buried Book. The Loss and Rediscovery of the Great Epic of Gilgamesh*. New York: Henry Holt and Company.

Deimel, Anton. 1925-1932. *Sumerisches Lexikon*. Bd. 1. *Sumerisch -Akkadisches Glossar*. Róma: Pontifical Biblical Institute. Kézirat!

Labat, René. 1948. *Manuel d'épigraphie akkadienne. Signes, Syllabaire, Idéogrammes*. Paris: Kézirat. Átnézte és 1963-ban könyv formájában kiadta Florence Malbran Labat. Paris: Geuthner Manuels.

Saks, Edgar V. *Esto-Europa. A Treatise on the Finno-Ugric Primary Civilization in Europe.*
Part II. Montreal: Lund.